

ПОРЯДОК звернення до суду за захистом трудових прав

Конституція України надає право кожному громадянину безпосередньо звернутися до суду за захистом порушеного права. Судовий захист є найважливішою юридичною гарантією прав і свобод людини і громадянина.

У силу ст. 55 і 124 Конституції України, працівники мають право безпосередньо звертатися до суду з позовними заявами про захист суб'єктивного трудового права незалежно від того, що комісія по трудових спорах на підприємстві не створювалася у зв'язку з тим, що чисельність працівників не досягає 15 осіб (частина перша ст. 223 КЗпП), або вона фактично не була створена, хоча чисельність працівників досягає 15 осіб, або комісія по трудових спорах на підприємстві створена, але працівник надає перевагу суду, як органу по розгляду трудових спорів.

Відповідно до статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Трудові спори, що підлягають безпосередньому розглядові у районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах (далі – судах) визначені ст. 232 КЗпП.

Безпосередньо в судах розглядаються трудові спори за заявами:

1) працівників підприємств, установ, організацій (далі - підприємств), де комісії по трудових спорах не обираються;

2) працівників про поновлення на роботі незалежно від підстав припинення трудового договору, зміну дати і формулювання причини звільнення, оплати за час вимушеного прогулу або виконання нижчеоплачуваної роботи, за винятком спорів працівників, вказаних у частині третій ст. 221 і ст. 222 КЗпП;

3) керівника підприємства (філіалу, представництва, відділення та іншого відокремленого підрозділу), його заступників, головного бухгалтера, його заступників, а також службових осіб органів доходів і зборів, яким присвоєно спеціальні звання, і службових осіб центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах державного фінансового контролю та контролю за цінами; керівних працівників, які обираються, затверджуються або призначаються на посади державними органами, органами місцевого самоврядування, а також громадськими організаціями та іншими об'єднаннями громадян, з питань звільнення, зміни дати і формулювання причини звільнення, переведення на іншу роботу, оплати за час вимушеного прогулу і накладання дисциплінарних стягнень, за винятком спорів працівників, вказаних у частині третій ст. 221 і ст. 222 КЗпП;

4) власника або уповноваженого ним органу про відшкодування працівниками матеріальної шкоди, заподіяної підприємству;

5) працівників у питанні застосування законодавства про працю, яке відповідно до чинного законодавства попередньо було вирішено власником або уповноваженим ним органом і виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства (підрозділу) в межах наданих їм прав;

6) працівників про оформлення трудових відносин у разі виконання ними роботи без укладення трудового договору та встановлення періоду такої роботи.

Безпосередньо судах розглядаються також спори про відмову у прийнятті на роботу:

- 1) працівників, запрошених на роботу в порядку переведення з іншого підприємства;
- 2) молодих спеціалістів, які закінчили вищий навчальний заклад і в установленому порядку направлені на роботу на дане підприємство;
- 3) вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до трьох років або дитину з інвалідністю, а одиноких матерів (батьків) — при наявності дитини віком до чотирнадцяти років;
- 4) виборних працівників після закінчення строку повноважень;
- 5) працівників, яким надано право поворотного прийняття на роботу;
- 6) інших осіб, з якими власник або уповноважений ним орган відповідно до чинного законодавства зобов'язаний укласти трудовий договір.

Строк звернення з позовом до суду.

Відповідно до статті 233 КЗпП працівник може звернутися з заявою про вирішення трудового спору безпосередньо до суду **в тримісячний строк** з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, а у **справах про звільнення – в місячний строк** з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки.

У разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати **без обмеження будь-яким строком**.

З питань відшкодування власником підприємства або уповноваженим ним органом моральної шкоди працівник може звернутися до суду не **пізніше тримісячного строку** з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права.

Слід зазначити, що у разі пропуску з поважних причин строків, установлених ст. 233 КЗпП, суд може поновити ці строки (ст. 234 КЗпП).

Обрання суду до якого слід звертатися за вирішенням трудового спору.

За правилами підсудності позови, що виникають із трудових відносин, можуть пред'являтися до суду за місцем знаходженням юридичної особи – відповідача або за зареєстрованим місцем проживання чи перебування особи, трудові права якої порушені (статті 27 та 28 ЦПК).

Позов пред'являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції, де вона реєструється та не пізніше наступного дня передається судді.

Позивач має право в позовній заяві заявити клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, якщо такий розгляд допускається цим Кодексом (ст. 184 ЦПК України).

Правильне оформлення заяви до суду щодо захисту трудових прав.

Відповідно до вимог статті 175 ЦПК **позовна заява** подається в письмовій формі і повинна містити:

1. **Найменування суду**, до якого вона подається (п.1 ч.3 ст.175).
2. **Реквізити сторін та інших учасників цивільного процесу** (п.2 ч.3 ст.175).

Якщо учасником справи є фізична особа, в заяві вказуються її повне прізвище, ім'я та по батькові, адреса проживання з поштовим індексом. Податковий номер та серія і номер паспорта зазначаються лише у випадку, коли така інформація відома позивачу.

Якщо учасником справи виступає юридична особа, документ має містити повне найменування, місцезнаходження із зазначенням поштового індексу та ідентифікаційний код цієї особи. Засоби зв'язку учасників вказуються за наявності таких даних у розпорядженні заявника.

3. Ціна позовної заяви, якщо вона підлягає грошовій оцінці (п.3 ч.3 ст.175).

4. Виклад обставин, якими Позивач обґрунтовує свої вимоги (п.5 ч.3 ст.175).

5. Обґрунтований розрахунок сум, які Позивач оспорує чи заявляє до стягнення (п.3 ч.3 ст.175).

6. Зазначення доказів, що підтверджують обставини, на які посилається Позивач (п.5 ч.3 ст.175).

Усі наявні у Позивача докази мають бути подані разом з позовною заявою (ч.2 ст.83, ч.5 ст.177).

Докази, подані після вказаного строку, до розгляду судом не приймаються.

Винятком є лише випадки, коли Позивач обґрунтує неможливість їхнього своєчасного подання через підстави, які від нього не залежали (ч.8 ст.83).

7. Зазначення щодо наявності у Позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до позовної заяви (ч.5 ст.95, п.8 ч.3 ст.175).

8. Зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із цивільним позовом (п.8 ч.3 ст.175).

Якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, Позивач має про це письмово повідомити суд та зазначити:

- який саме доказ не може бути подано;

- причини, з яких цей доказ не може бути подано у зазначений строк;

- докази, які підтверджують, що Позивач вжив усіх залежних від нього заходів, спрямованих на отримання вказаного доказу (ч.4 ст.83).

9. Дані про вжиття заходів досудового врегулювання спору (п.6 ч.3 ст.175). Сторони вживають заходів для досудового врегулювання суперечки за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом (ч.1 ст.16).

10. Відомості про вжиття заходів забезпечення доказів чи позову до подачі позовної заяви, якщо вони вживалися раніше (п.7 ч.3 ст.175).

11. Підтвердження Позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав (п.10 ч.3 ст.175).*

12. Спосіб захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб захисту, який не суперечить закону і який Позивач просить суд зазначити в рішенні (п.4 ч.3 ст.175).

Суд визначає спосіб захисту, який не суперечить закону, у випадку коли закон або договір не містять ефективного способу захисту (ст.5).

13. Якщо позовна заява подається до кількох відповідачів, в ній має бути зазначено зміст вимог до кожного з них (п.4 ч.3 ст.175).

14. Перелік документів та інших доказів, які додаються до позовної заяви (п.8 ч.3 ст.175).

Письмові докази надаються **в оригіналі або в належним чином засвідченій копії**, якщо інше не передбачено ЦПК (ч.2 ст.95). Копії вважаються засвідченими належним чином, якщо їх було засвідчено в порядку, встановленому чинним законодавством (ч.4 ст.95).

Позивач, який подає письмові докази в копіях (електронних копіях), має зазначити наявність у нього або іншої особи оригіналу письмового доказу. Позивач підтверджує відповідність копії письмового доказу оригіналу, який заходиться у нього, своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення (ч.5 ст.95).

Документи, отримані за допомогою факсимільного чи інших аналогічних засобів зв'язку, приймаються до розгляду як письмові докази у випадках і в порядку, які встановлені законом або договором (ч.7 ст.95).

15. Клопотання про витребування доказів (ч.3 ст.177).

Клопотання про витребування доказів подається разом з поданням цивільного позову.

Якщо таке клопотання заявлено після закінчення встановленого строку, суд залишає його без задоволення. Винятком є випадок, коли Позивач обґрунтує неможливість його надання у визначений строк з причин, що не залежали від нього (ч.1 ст.84). У клопотанні має бути зазначено:

- який доказ витребується;
- обставини, які може підтвердити цей доказ, або аргументи, які він може спростувати;
- підстави, з яких випливає, що цей доказ має відповідна особа;
- вжиті особою, яка подає клопотання, заходи для отримання цього доказу самостійно, докази вжиття таких заходів та (або) причини неможливості самостійного отримання цього доказу (ч.2 ст.84).

16. До позовної заяви про визнання акта чи договору недійсним додається копія (або оригінал) оспорюваного акта чи договору або засвідчений витяг з нього, а у разі відсутності акта чи договору у Позивача – клопотання про його витребування (ч.6 ст.177).

17. Попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які Позивач поніс і які очікує понести у зв'язку з розглядом справи (ч.1 ст.134, п.9 ч.3 ст.175).

До судових витрат належить судовий збір; витрати на професійну правничу допомогу; витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи; витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їхнім місцезнаходженням, забезпеченням доказів; інші витрати, пов'язані із вчиненням процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду (ст.133).

У разі неподання Позивачем попереднього розрахунку суми судових витрат суд може відмовити у їхньому відшкодуванні, за винятком суми сплаченого судового збору (ч.2 ст.134).

18. Документ про сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону (ч.4 ст.177).*

Підстави звільнення заявника від сплати судового збору зазначаються в тексті позовної заяви (ч.4 ст.175).*

19. Довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження представника Позивача (ч.7 ст.177).

Довіреність фізичної особи має бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою (ч.1, 2 ст.62).

Повноваження адвоката підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» (ч.4 ст.62).

20. Копії позовної заяви та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб (ч.1 ст.177).

Це правило не поширюється на позови, що виникають з трудових правовідносин, а також про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок злочину чи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду (ч.2 ст.177).

21. Підпис Позивача, або його представника, або іншої особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи (ч.2 ст.175), із зазначенням посадового становища (п.1 ч.4 ст.185).

Якщо позов подається особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, в тексті позовної заяви вказуються підстави такого звернення (ч.5 ст.175, ст.56).

Згідно із пунктом 1 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» , позивачі у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі звільняються від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

Нагадаю, що за звернення до суду із позовом про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні, позивач не звільнений від сплати судового збору, про що було наголошено в постанові Великої Палати Верховного Суду від 30.01.2019 у справі № 910/4518/16.

*обов'язково вказувати в позові

Документи позовного провадження.

Документи позовного провадження, які подаються сторонами до суду по відношенню до предмета заяви, поділяються на:

• **заяви по суті справи** — в них учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмету спору.

Заяви поділяються на:

○ *позовна заява* — подається у письмовій формі та повинна відповідати вимогам, встановленим процесуальним законом;

○ *відзив* — подається відповідачем у строк, встановлений судом, але не менше ніж 15 днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі (статті 178 [ЦПК України](#));

○ *відповідь на відзив* — подається позивачем з приводу доводів, викладених у відзиві, у строк, встановлений судом (ст. 179 [ЦПК України](#)).

До відзиву додаються: докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача, якщо такі докази не надані позивачем; документи, що

підтверджують надіслання (надання) відзиву і доданих до нього доказів іншим учасникам справи;

Копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

- **заперечення** — подається відповідачем з приводу доводів, викладених у відповіді на відзив, у строк, встановлений судом (178 ЦПК України);
- **пояснення третьої особи** — подається третьою особою з викладенням аргументів на підтримку позову або заперечення проти нього. Пояснення подаються у строк, встановлений судом.

♦заяви з процесуальних питань — в них учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо *процесуальних питань* (стст.182-183).

Заяви поділяються на:

- заяви;
- клопотання;
- заперечення.

Процесуальні кодекси встановлюють загальні вимоги до заяв, клопотань і заперечень, які подаються у письмовій формі. За недодержання цих вимог документи повертаються судом без розгляду.

Учасник справи має право додати до письмової заяви, клопотання проект ухвали, постановити яку він просить суд.

Суд в судовому процесі фіксує прийнятті судові рішення в **ухвалах**.

ДЕЯКІ ПОРАДИ

Як звернутися до суду?

Звернення у письмовій формі (позовну чи іншу заяву, скаргу, клопотання) можна подати до суду: як надіславши поштою, так і передати його власноруч у робочий час працівнику суду, який веде приймання вхідної кореспонденції та реєструє її. У зверненні зазвичай вказується адресат – відповідний суд, Ваше прізвище, ім'я, по-батькові, адреса місця проживання чи місцезнаходження, інша контактна інформація, назва документа, виклад обставин, що стали підставою звернення, вимоги до суду, перелік доданих матеріалів, дата подання документа і Ваш підпис.

Якщо Ви подаєте певне звернення в рамках справи, у якій відкрито провадження, на початку документа доцільно вказувати реєстраційний номер справи, що дасть можливість оперативно передати звернення до відповідного судді. Звернутися до суду за допомогою пошти набагато зручніше, ніж подавати документ через канцелярію суду, оскільки поштове відділення найчастіше знаходиться ближче, ніж суд.

Якщо Ви направляєте звернення поштою, щоб у Вас залишилося підтвердження цього факту, використовуйте такий вид відправлення як цінний лист із описом вкладення або рекомендований лист. Якщо Ви додасте до нього заповнений бланк повідомлення про вручення, то невдовзі після одержання Вашого листа судом, Ви отримаєте повідомлення про те, коли це відбулося. Якщо Ви вирішили подати документ через

канцелярію суду, щоб у Вас залишилося підтвердження цього, візьміть з собою копію цього документа і попросіть працівника апарату суду поставити на ньому штамп із датою одержання та реєстраційним номером або видати відповідну довідку.

Що потрібно врахувати перед візитом до суду?

Перед візитом до суду потрібно підготувати усе, що Вам знадобиться чи може знадобитися. Гарна підготовка надасть Вам змогу послідовно викласти обставини справи в суді, уникаючи повторення однієї й тієї самої інформації.

Взяти з собою документ, що посвідчує особу (паспорт громадянина України, службове посвідчення, національне посвідчення водія України, інший офіційний документ, що містить фотокартку особи та печатку установи, яка видала документ). Його потрібно буде пред'явити при вході працівникам Служби судової охорони з метою ідентифікації осіб, які прибули до суду. Крім того, паспорт обов'язково знадобиться учасникам процесу, які йдуть на судові засідання.

Підготувати усе, що знадобиться чи може знадобитися у суді (зокрема, нотатки, які Ви робили під час підготовки до судового процесу, документи, які стосуються справи, нормативно-правові акти).

Взяти кілька аркушів паперу, блокнот, ручку чи олівець на випадок, коли необхідно буде щось занотувати.

Можна взяти з собою планшет або ноутбук для здійснення необхідних записів, перегляду документів, пошуку нормативно-правових актів.

Йдучи до суду, приділіть увагу своєму зовнішньому вигляду. Бажано одягти костюм або інше ділове вбрання, - цим ви підкреслюєте свою повагу до суду. Уникайте відвідування суду у спортивних костюмах, футболці, шортах, іншому неділовому одязі.

Якщо Вас викликають до суду, потрібно прибути у судові засідання вчасно, згідно з датою та часом, зазначеним у повістці. Рекомендується прийти на 10-15 хвилин раніше.

Якщо Ви з певних, незалежних від Вашої волі, причин не можете прибути до суду у визначений час, обов'язково завчасно повідомте про це суд у письмовій формі. Якщо Ви запізнюєтеся з поважних причин, також повідомте про це, наприклад, телефоном.

Підготував
Правовий інспектор праці
В. Пророк